

RODNA RAVNOPRAVNOST U
FOKUSU

BOSNA I HERCEGOVINA

Izdanje 05

Rodno odgovorno
budžetiranje u
Bosni i Hercegovini

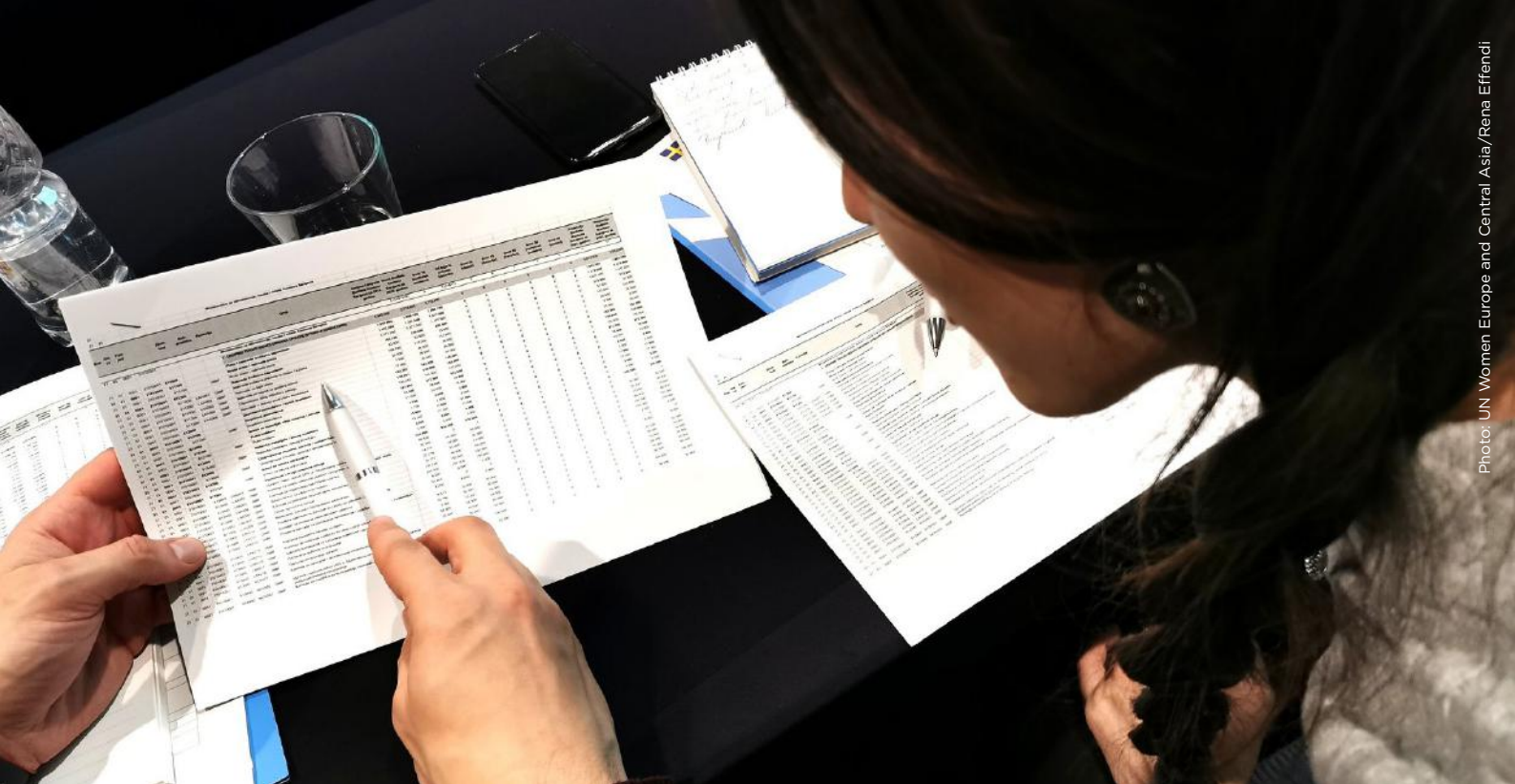

Rodno odgovorno budžetiranje objedinjuje dvije teme koje se obično ne povezuju: ravnopravnost spolova i upravljanje javnim finansijama. Rodno odgovorno budžetiranje provodilo se u različitim oblicima nakon prvih inicijativa za uključivanje rodne dimenzije u izradu budžeta sredinom 1980-ih, no sačuvalo je svoj glavni cilj: primjenu rodne dimenzije na institucije i prakse upravljanja javnim finansijama kako bi se osiguralo da žene i djevojčice, kao i muškarci i dječaci imaju jednak pristup i jednaku korist od javnih usluga. Obrazloženje za rodno odgovorno budžetiranje istovremeno je i jednostavno i ključno: ravnopravnost nije moguće postići bez pravedne podjele javnih resursa, a bez

priznanja da postoji neravnopravnost između spolova ne može postojati ni pravedna podjela resursa.

Ovo izdanje publikacije “Rodna ravnopravnost u fokusu” ima za cilj da ponudi pregled najnovijih inicijativa agencije UN Women BiH u vezi s rodno odgovornim budžetiranjem i da pojasni koncept i potencijal rodno odgovornog budžetiranja za promociju ravnopravnosti spolova i osnaživanje žena. Posebna pažnja posvećuje se rodno odgovornoj budžetskoj analizi mjera vlasti Bosne i Hercegovine za ublažavanje posljedica pandemije COVID-19. Na kraju ovog kratkog prikaza dat je niz preporuka.

Ovo izdanje publikacije “Rodna ravnopravnost u fokusu” ima za cilj da ponudi pregled najnovijih inicijativa agencije UN Women BiH u vezi s rodno odgovornim budžetiranjem i da pojasni koncept i potencijal rodno odgovornog budžetiranja za promociju ravnopravnosti spolova i osnaživanje žena.

KRATKI PREGLED RODNO ODGOVORNOG BUDŽETIRANJA

Rodno odgovorno budžetiranje predstavlja „rodnu procjenu budžeta koja uključuje rodnu perspektivu na svim nivoima budžetskog procesa i restrukturiranje prihoda i rashoda kako bi se promovirala ravnopravnost spolova“. Svrha rodno odgovornog budžetiranja je trostruka:

- Promocija odgovornosti i transparentnosti tokom fiskalnog planiranja;
- Povećanje rodno osjetljivog učešća u budžetskom procesu;
- Unapređenje ravnopravnosti spolova i prava žena.¹

Građani i građanke često imaju otežan pristup javnim budžetima, ili pak postoji percepcija otežanog pristupa. Ženama i muškarcima je u većini slučajeva teško da naprave poveznicu između svakodnevnog života njih kao poreskih obveznika s jedne, i javnih budžeta s druge strane, a da istovremeno budu svjesni načina na koji vlasti troše javna sredstva i ko od toga ima koristi. Inicijative vezane za rodno

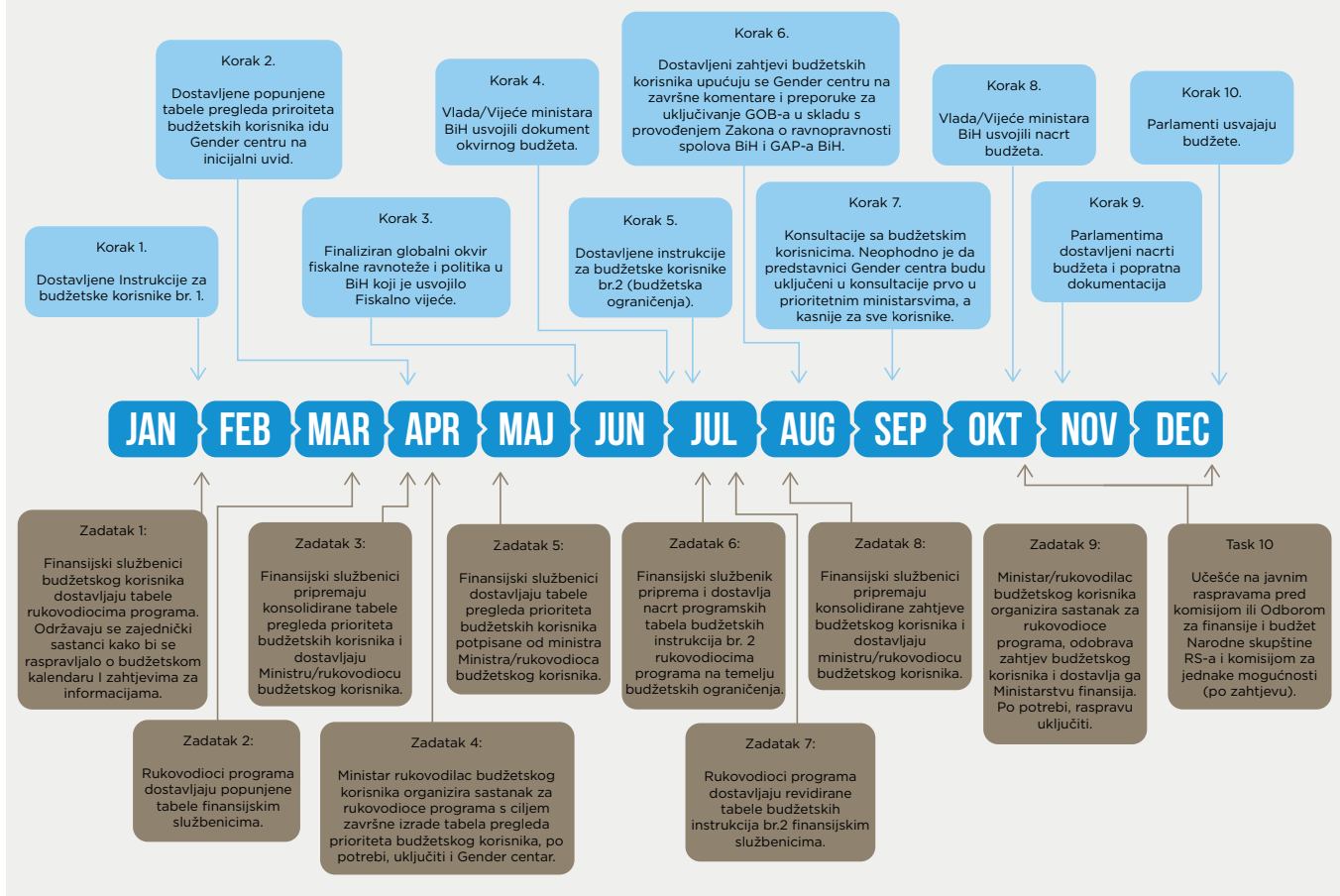
odgovorno budžetiranje pomažu tako što podižu svijest o budžetskom procesu poboljšanjem finansijske pismenosti javnosti i podsticanjem na diskusije o budžetu na osnovu odgovarajućih informacija. Inicijative za rodno odgovorno budžetiranje nadalje podižu svijest javnosti o učinku budžeta na žene i muškarce i osiguravaju odgovornost vlasti u vezi s njihovim obavezama koje se odnose na ravnopravnost spolova.

Biti u stanju da čitamo, razumijemo i koristimo budžete predstavlja važan alat za učešće u budžetskim procesima i zagovaranje bolje raspodjele resursa. Ciljevi održivog razvoja (SDGs) jasno ističu važnost povezivanja ravnopravnosti spolova i finansiranja razvoja. UN Women je, zajedno sa Organizacijom za ekonomsku saradnju i razvoj (OECD) i Razvojnim programom Ujedinjenih nacija (UNDP), izradila indikator Ciljeva održivog razvoja 5.c.1 koji mjeri napore vlasti da objavljuju i prate dodjelu budžetskih sredstava kako bi se osigurala ravnopravnost spolova tokom cjelokupnog budžetskog ciklusa.

¹ Gender Budgeting. Vijeće Evrope. 2005. Dostupno na: <https://bit.ly/3sr4TFm>

Interni budžetski proces za budžetske korisnike sa elementima ROB-a

Kod svakog budžetskog koraka postoje različite prilike za inicijative u vezi s rodno odgovornim budžetiranjem kroz analizu koja se fokusira na slijedeće stavke:

- Opišite situaciju žena i muškaraca, djevojčica i dječaka (i različitih podgrupa) u sektoru.
- Provjerite da li su politike/aktivnosti rodno osjetljive, odnosno da li se njima rješava opisana situacija.
- Provjerite da li se dodjeljuje odgovarajući budžet/ulazne vrijednosti za provedbu rodno osjetljive politike. Provjerite da li se rashodi/izlazne vrijednosti koriste na planirani način.
- Provjerite utjecaj/ishod politike i rashoda, odnosno da li su promovirali ravnopravnost spolova na namjeravani način?²

Šta nije rodno odgovorno budžetiranje:

- Rodno odgovorni budžeti nisu odvojeni budžeti za žene ili za muškarce.
- Rodno odgovorno budžetiranje nije dodatna stavka u budžetima "za žene".
- Rodno odgovorno budžetiranje ne predstavlja samo povećanje potrošnje na programe za žene.
- Rodno odgovorni budžeti ne znače podjelu 50% muškarcima i 50% ženama.
- Rodno odgovorno budžetiranje nije paralelni sistem uz redovni budžetski proces.
- Rodno odgovorno budžetiranje nije relevantno samo za određene programe (socijalne, zdravstvene programe itd).

² Rhonda Sharp. Budgeting for Equity: Gender Budget Initiatives within a Framework of Performance-oriented Budgeting. Razvojni fond Ujedinjenih nacija za žene: New York, 2003. Dostupno na: <https://bit.ly/2W5Vvul>

RODNO ODGOVORNO BUDŽETIRANJE U BIH – PREGLED

Rodno odgovorno budžetiranje smatra se važnim alatom politika za unapređenje ravnopravnosti spolova u ključnim državnim dokumentima, u skladu s postojećim državnim politikama Bosne i Hercegovine o socijalnoj inkluziji i ravnopravnosti spolova. Rodno odgovorno budžetiranje ima za cilj eliminirati razlike u provedbi koje postoje u zemljama kao što je BiH, koje imaju primjenjive zakone i politike za unapređenje ravnopravnosti spolova, ali se u praksi ne provode u potpunosti.

Integracija rodno odgovornog budžetiranja u BiH je počela sredinom 2000-ih godina, kada su rane napore poduzimali institucionalni mehanizmi za ravnopravnost spolova, međunarodne organizacije i nevladine organizacije, uz veliku podršku UN-ovog Razvojnog fonda za žene (UNIFEM) i uz usku povezanost s reformom javnih finansija. Korištenjem procesa budžetske reforme kao alata za unapređenje ravnopravnosti spolova započela je provedba rodno odgovornog budžetiranja kao dijela redovne prakse budžetskog planiranja i dodjele sredstava; na taj način su u proces uključene rodno osviještene politike i njihova upotreba kao alata za analizu i kontrolu. U većoj mjeri strukturirane aktivnosti i mjere vezane za rodno odgovorno budžetiranje počele su kada je Regionalni ured UN Women za Evropu i Centralnu Aziju pokrenuo prvu fazu regionalnog projekta *Rodno odgovorno budžetiranje u Jugoistočnoj Evropi: Unapređenje ravnopravnosti spolova i demokratskog upravljanja kroz veću transparentnost i odgovornost*. Ovaj projekat provodio se u četiri zemlje: Albaniji, Bosni i Hercegovini, Sjevernoj Makedoniji i Srbiji – od avgusta 2006. do juna 2010. godine. Sredstva za projekat omogućili su Austrijska agencija za razvoj (ADA), Ministarstvo vanjskih poslova Finske i Ambasada Kraljevine Nizozemske. Neki od ključnih postignutih rezultata tokom godina koje su uslijedile su:

- kontinuirano ulaganje od strane UN Women u izgradnju kapaciteta i saradnju s Ministarstvom poljoprivrede, šumarstva

i vodoprivrede Republike Srpske (RS), što je dovelo do porasta udjela apsorpcije budžeta za poljoprivredu u domaćinstvima na čijem čelu se nalaze žene sa 5,45% u 2014. godini na 6,5% u 2019. godini. Podržani programi – koje je sufinansiralo Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede Republike Srpske (RS) – doveli su do značajnog povećanja broja zahtjeva udruženja žena za sufinansiranje određenih poslovnih aktivnosti – za 39%, zatim do povećanja učešća žena u udruženjima i zadrugama, osnivanja pet ženskih zadruga te uspostavljanja rodne mreže, kao i do toga da više od 17% žena u RS posjeduje gazdinstva.

- Više od 100 parlamentaraca i parlamentarki na državnom i entitetskom nivou i 150 općinskih vijećnika i vijećnica iz 21 općine poboljšali su svoje kapacitete u vezi s ravnopravnošću spolova i s rodno odgovornim budžetiranjem. On-line kurs o rodno odgovornom budžetiranju dostupan je za 17.000 državnih službenika i službenica.
- Od 2012. godine informacijski sistem za upravljanje budžetom (BMIS) zahtijeva obavezno uključivanje indikatora rodno odgovornog budžetiranja u programe svih nadležnih ministarstava.
- Zakon o ravnopravnosti spolova BiH i Rodni akcioni plan BiH (GAP) za period 2018-2022. godina navode rodno odgovorno budžetiranje kao ključni princip – na taj način je rodno odgovorno budžetiranje uključeno u bh. zakonodavni i politički okvir.
- Zakonodavni okvir Federacije Bosne i Hercegovine (FBiH) je ojačan: Instrukcija za budžetske korisnike br. 2 sadrži detaljne upute o indikatorima, rezultatima i mjerama rodno odgovornog budžetiranja; rodno odgovorno budžetiranje uključeno je u Zakon o izvršavanju budžeta FBiH, član 37; Dokument okvirnog budžeta FBiH za period 2021.-2023. godine navodi da je Vlada FBiH u potpunosti posvećena uvođenju aspekta rodne ravnopravnosti u službeni budžetski proces.

PREGLED STANJA TRENUTNOG RADA UN WOMEN BIH U VEZI S PITANJIMA RODNO ODGOVORNOG BUDŽETIRANJA

Godine 2020. počeo je novi ciklus podrške za jačanje do sada urađenog i osiguravanje održivosti intervencija vezanih za rodno odgovorno budžetiranje u okviru regionalnog programa *Finansiranje promjena u oblasti ravnopravnosti spolova u cilju transparentnijeg, inkluzivnijeg i odgovornijeg upravljanja na Zapadnom Balkanu*, koji finansira Švedska agencija za međunarodni razvoj i saradnju (SIDA). Glavni pristup programa je finansiranje promjena kao faktora koji omogućava politike i finansiranje s ciljem da se ubrza provedba postojećih domaćih i međunarodnih obaveza u oblasti ravnopravnosti spolova i osnaživanja žena (GEWE). To je u skladu s državnim Ciljevima održivog razvoja (SDGs), s prioritarnim ciljevima procesa pristupanja Evropskoj uniji (EU), kao i sa postizanjem napretka u skladu sa međunarodnim obavezama koje proizlaze iz Konvencije o eliminaciji svih oblika diskriminacije nad ženama (CEDAW), Pekinške platforme za djelovanje (BPfA) i Rezolucije Vijeća sigurnosti Ujedinjenih nacija 1325.

Nijednu od navedenih obaveza iz oblasti ravnopravnosti spolova i osnaživanja žena

nije moguće provesti bez ciljanih mjera za uključivanje rodne perspektive u okvire planiranja i budžetiranja i bez konkretnih investicija namijenjenih eliminaciji jaza između spolova.

Očekuje se da će zakonski okvir biti izmijenjen tako da uključi instrukcije o usvajanju budžeta u programskom formatu. Nakon što se ažurira zakonodavni okvir, budžetski korisnici treba da dobiju odgovarajuće instrukcije u vezi s tim šta su principi rodno odgovornog budžetiranja i na koji način principe rodno odgovornog budžetiranja treba primjenjivati na planiranje budžeta, kao i koje dokaze treba prikupljati kako bi se mjerio njegov utjecaj. Takve smjernice politika mogu se regulirati podzakonskim aktima, a trebalo bi da bude dostupna i podrška kako bi se omogućila njihova dosljedna primjena. S obzirom da odgovornost za primjenu rodno odgovornog budžetiranja treba da snose budžetski korisnici, važno je prepoznati prilike koje postoje u okviru zakonodavnog okvira, a kojima se uređuju načini za trenutno programiranje.

RODNO ODGOVORNO BUDŽETIRANJE I PANDEMIJA COVID-19

Pokazalo se da je u Bosni i Hercegovini podrška inicijativama rodno odgovornog budžetiranja kroz projektne aktivnosti koje podržava UN Women vrlo važna posebno tokom trenutne pandemije COVID-19. Rodno odgovorno budžetiranje omogućilo je detaljnu procjenu politika i rebalansa budžeta u vanrednim okolnostima pandemije iz rodne perspektive kako bi se razumjelo na koji način su politike i budžeti utjecali na živote žena i muškaraca, kao i na ravnopravnost spolova općenito.

Ne može se poreći činjenica da je pandemija COVID-19 imala drugačiji utjecaj na žene nego na muškarce, a posebno na žene iz ranjivih grupa, kao i to da je produbila rodni jaz.³ Ekonomska kriza koju je izazvalo izbijanje pandemije COVID-19 imala je značajne implikacije na ravnopravnost spolova, kako tokom pandemije tako i u periodu oporavka. U poređenju sa 'običnom' krizom, smanjenje stope zaposlenosti zbog mjera fizičkog distanciranja imalo je veliki utjecaj na sektore u kojima je zaposlen veliki broj žena.⁴ Pored toga, zatvaranje škola i vrtića je u ogromnoj mjeri povećalo potrebe za čuvanjem djece, što je posebno teško utjecalo na majke koje rade.

Prema *Globalnom izvještaju o razlikama između spolova* Svjetskog ekonomskog foruma za 2021. godinu,⁵ period potreban za eliminaciju globalne razlike između spolova se uslijed utjecaja pandemije COVID-19 povećao za cijelu generaciju – sa 99,5 godina 2020. godine na 135,6 godina 2021. godine.

Podaci za BiH odražavaju nepovoljna globalna kretanja. UN Women BiH je u proljeće 2020. godine objavio tri budžetska sažetka⁶ koji se fokusiraju na utjecaj usvojenih rebalansa budžeta za 2020. godinu na žene i ranjive kategorije u FBiH, RS i Kantonu Sarajevo. Sva tri sažetka pokazala su da se prilikom usvajanja rebalansa budžeta nije vodilo računa o utjecaju na spolove i da je to dovelo do značajnih smanjenja budžeta koja su imala negativan utjecaj mnogo više na žene nego na muškarce. Zajednički zaključak tri analize slučaja je da smanjenja budžeta u većoj mjeri

utiču na tradicionalno društveno odgovorne sektore.

Konkretno, u Sažetku o Kantonu Sarajevo ističe se da – iako je Vlada Kantona Sarajevo u novembru 2019. godine usvojila Gender akcioni plan Kantona Sarajevo za period od 2019. do 2021. godine – usvojeni rebalans budžeta nije odražavao ovu obavezu Vlade.

U Federaciji BiH (FBiH) su smanjenja budžeta u najvećoj mjeri utjecala na sektore u kojima se budžetska potrošnja prati na rodno odgovoran način. Na primjer, budžet Ministarstva razvoja, poduzetništva i obrta FBiH smanjen je za 79%; smanjenja budžeta Ministarstva rada i socijalne politike FBiH iznosila su 10%; smanjenja budžeta Ministarstva obrazovanja i nauke FBiH 38%, smanjenja budžeta Ministarstva kulture i sporta FBiH 27%; i smanjenja budžeta Ministarstva okoliša i turizma FBiH iznosila su 55%. Nadalje, uspostavljanje Fonda za stabilizaciju privrede imalo je za cilj plaćanje doprinosa za minimalne plate u privatnom sektoru. Rezultat takvog djelovanja je bio samo prelijevanje sredstava iz jednog dijela budžeta FBiH u drugi – iz Ministarstva finansija u Zavod za penziono i invalidsko osiguranje (PIO/MIO) – kako bi se osigurala sredstva za isplatu penzija. Takve mjere su imale pozitivan utjecaj na budžet FBiH, ali ne i na poslodavce ili uposlene.

Rebalans budžeta Republike Srpske (RS) za 2020. godinu, slično kao i kod prethodna dva pomenuta, nije uzeo u obzir utjecaj mjera na žene, a posebno ne na ranjive kategorije. Međutim, neke od provedenih mjera mogle su biti pozitivne za žene da su bile osmišljene i provedene na društveno odgovoran način. Na primjer, predloženo povećanje budžeta za 29% za Ministarstvo zdravlja i socijalne zaštite RS, nepromijenjen iznos subvencija za podršku poljoprivredi i ruralnim područjima (75 miliona KM), bespovratna sredstva za razvoj turizma koja su povećana sa 700.000 KM na 1,08 miliona KM – to su sve sektori koji su značajni za žene i u kojima je veliko prisustvo žena. Nadalje, UN Women navodi da turizam predstavlja veliki potencijal za razvoj, a istovremeno je sektor u kojem žene čine 50,8% svih uposlenih osoba u uslužnom sektoru u RS.

³ United Nations Policy Brief: The Impact of COVID-19 on Women (2020). Dostupno na: <https://bit.ly/36EGWkW>

⁴ Titan Alon, et al. The Impact of COVID-19 on Gender Equality. National Bureau of Economic Research, Working Paper 26947. April 2020. Dostupno na: <https://bit.ly/3CRAaWE>

⁵ World Economic Forum. Global Gender Gap Report 2021. Mart 2021. Dostupno na: <https://bit.ly/3jT5mfs>

⁶ Socially Responsive Budgeting, Budget Rebalancing Analysis & COVID 19 Briefs. Dostupno na: <https://bit.ly/3xVchtn>

Prema dokumentu o politikama rodno odgovornih budžetskih mjera UN Women BiH iz avgusta 2020. godine, preovlađujući trend pri izradi i provedbi budžetskih mjera vezanih za COVID-19 bio je usmjeren na to da se osigura nastavak poslovanja poduzeća i da se zadrže radna mjesta, kao i kod svih prethodnih kriza. Međutim, ova kriza se pokazala kao znatno drugačija. Pored porasta nezaposlenosti, nesigurnosti zaposlenja i oslabljene privrede širom svijeta, ova kriza ukazala je i na različite potrebe muškaraca i žena u sektorima na koje je utjecala pandemija, na primjer u sektoru zdravstva, gdje su većina uposlenih širom svijeta žene. Podaci za BiH pokazuju da 62% liječničkog osoblja u javnim zdravstvenim institucijama čine žene.⁷

Čuvanje djece još je jedna oblast u kojoj žene i dalje snose veći dio tereta nego muškarci. Vlasti nisu prepoznale dodatno opterećenje s kojim su se suočili roditelji, odnosno najvećim dijelom majke, uslijed zatvaranja škola i vrtića zbog mjera borbe protiv širenja pandemije COVID-19. Naredbe o izolaciji radi usporavanja širenja virusa imaju negativan utjecaj ili sprečavaju neformalnu brigu za djecu od baka/nena i djedova, drugih rođaka, prijatelja ili komšija, pri čemu postoji mali prostor za alternativna rješenja tokom krize izazvane pandemijom COVID-19.⁸

Nadalje, žene u BiH čine većinu neplaćenih porodičnih radnika. Dok je 2018. godine oko 3,7% zaposlenih osoba navelo da su neplaćeni porodični radnici/radnice, ovi procenti raščlanjeni prema spolu pokazuju da su 6,3% od toga žene, a samo 1,9% muškarci. Ove osobe su potpuno izostavljene iz reakcije vlasti na kriznu situaciju. Broj žena zanemarenih u okviru mjera odgovora na krizu značajno se povećava ukoliko se uključe druge kategorije neprijavljenih radnika/radnica, poput osoba koje rade u kućanstvu, osoba koje čuvaju djecu itd, a to su zadaci koje najvećim dijelom obavljaju žene. I konačno, od ključnog je značaja posjedovati blagovremene i pouzdane podatke o utjecaju pandemije. Nažalost, podaci u vezi s direktnim učinkom pandemije na muškarce i žene koje su bh. vlasti stavile na raspolaganje bili su neblagovremeni i nedosljedni.

SHVATANJE EKONOMIJE IZ RODNE PERSPEKTIVE: ONO ŠTO NIJE UZETO U OBZIR NIJE VAŽNO

Tradicionalna ekonomija u obzir uzima samo plaćene privredne djelatnosti. Iz rodne perspektive važno je osigurati širi pogled na privredne aktivnosti, uključujući plaćeni i neplaćeni rad. Zbog tradicionalnih rodni uloga u društvu, većinom žene pružaju neplaćene usluge brige i obavljaju poslove u domaćinstvu (briga za djecu, briga za starije i bolesne članove porodice u kući, kuhanje, čišćenje itd.). Iz rodne perspektive, ovo neplaćeno pružanje brige nije važno samo za živote i dobrobit članova porodice nego se također treba smatrati značajnim doprinosom funkcioniranju ekonomije. Zbog toga je od ključnog značaja da se pažnja posveti utjecaju javnih rashoda i usluga na neplaćeni rad. U trenutnom sistemu ekonomija funkcionira samo zato što se u okviru domaćinstava vodi računa o radnicima, djeca se odgajaju i obrazuju, brine se o bolesnima dok ne budu u stanju ići na posao, održavaju se društveni odnosi koji su važni za stabilnost i dobro ozračje u društvu – što su samo neke od produktivnih djelatnosti u neplaćenom segmentu ekonomije. Bez takve brige i takozvanih 'reproduktivnih' djelatnosti, u domaćinstvima i unutar zajednice došlo bi do kolapsa ekonomije.

Ured UN Women BiH je sproveo istraživanje pod naslovom *Budžet u vrijeme pandemije: da li doprinosi unapređenju rodne ravnopravnosti ili predstavlja prepreku?*⁹ u kojem je izvršena analiza mjera za ublažavanje posljedica pandemije u sektoru poljoprivrede u RS-u te u socijalnom sektoru u FBiH. Istraživanje je pokazalo je da je primarni cilj uvedenih mjera u oba entiteta osigurati kontinuitet poslovanja poduzeća i izbjeći dalje smanjenje stope zaposlenosti, dok je glavni zaključak bio da bh. vlasti prilikom reagiranja na pandemiju i ublažavanja utjecaja pandemije COVID-19 nisu u obzir uzele različite potrebe i poslove žena i muškaraca, te da su mjere provedene u Bosni i Hercegovini produbile postojeće nejednakosti između spolova u Bosni i Hercegovini.¹⁰

⁷ Udruženje specijalista javnozdravstvenih disciplina FBiH. Glas javnog zdravstva. 2017. Dostupno na: <https://bit.ly/3xTjHgV>

⁸ Titan Alon, et al. The Impact of COVID-19 on Gender Equality. National Bureau of Economic Research, Working Paper 26947, april 2020. Dostupno na: <https://bit.ly/3CRAaWE>

⁹ UN Women. Budget Choices in a Time of Pandemic: Advancing Gender Equality or Holding it Back?, 2021. Dostupno na: <https://bit.ly/3yQEcvT>

¹⁰ UN Women. BiH Country Report Budget Choices in a Time of Pandemic: Advancing Gender Equality or Holding it Back? Dostupno na: <https://bit.ly/3cp4HiP>

Dostupni podaci iz poreskih uprava FBiH i RS za 2020. godinu pokazuju da je 60% izgubljenih radnih mjesta u FBiH i 70% izgubljenih radnih mjesta u RS pripadalo ženama. Istovremeno, ova činjenica nije uzeta u obzir prilikom izrade politika kao reakcije na izgubljena radna mjesta. Vlasti na različitim nivoima u Bosni i Hercegovini su tokom vrlo rane faze poduzimale mjere koje su za cilj imale sprečavanje širenja virusa, što je uključivalo obustavu poslovanja velikog dijela stanovništva, uz očekivane teške ekonomske posljedice.

Jedini kriterij podobnosti za program očuvanja radnih mjesta u FBiH – koji je za cilj imao očuvati zaposlenost i poduzeća u vidu subvencioniranih doprinosa za socijalnu zaštitu za minimalne plate za sve (preostale) uposlene u privatnom sektoru – bilo je smanjenje prometa više od 20% u odnosu na isti period (april–juni) prethodne godine; naime, pošlo se od pretpostavke da bi poduzeća koja se suočavaju s manjim gubitkom prihoda trebala biti u stanju da samostalno prebrode šok. No, ovakav pogled na šok koji su poduzeća pretrpjela uslijed pandemije nije usmjeren na budućnost.

Kriteriji podobnosti također su bili potencijalno štetniji za žene nego za muškarce. Na primjer, prema ovim kriterijima, samostalna poduzetnica koja se zadesila na porodijskom dopustu ili na bolovanju tokom posmatranih mjeseci 2019. godine ne bi dobila subvencije bez obzira što joj je data naredba da zatvori svoje poslovanje tokom prva tri mjeseca pandemije u 2020. godini. Istovremeno, ova naredba ne bi utjecala na poduzeća u kojima su žene u istoj situaciji redovno zaposlene, niti na veliku većinu muškaraca/očeva u istoj porodičnoj situaciji.

Sektorska analiza subvencija za poljoprivredu u RS pokazala je da su muškarci u većoj mjeri imali koristi od povećanih sredstava za poljoprivredu u 2020. godini kao odgovor na krizu. Tokom perioda od 2014. do 2020. godine uočena su neznatna povećanja sredstava za žene, uključujući povećanje sredstava u okviru subvencija za mlijeko i pšenicu 2020. godine. Čak i uz pružanje ciljane podrške ženama iz ruralnih područja, i dalje predstoji dug put kako bi se smanjile razlike između spolova u oblasti poljoprivrede i s tim povezanih prednosti od značajnih javnih izdataka u ovom sektoru.

Foto: UN Women/Jamabek Amankulov

Rodno neutralan pristup izradi mjera za borbu s posljedicama pandemije COVID-19 odražava rodno neodgovornu izradu politika. Nedostatak svijesti o rodnom utjecaju postojećih vladinih politika bez sumnje dovodi do uvođenja mjera u hitnim situacijama koje su još štetnije po ravnopravnost spolova i po društvenu odgovornost. Iako se može reći da i muškarci i žene imaju koristi od rodno neutralnih mjera, dokazano je da su poduzete mjere u većoj mjeri imale negativan učinak na žene.

Pandemija je pokazala koliko je, posebno u vrijeme krize, od ključnog značaja primjena procjene utjecaja na spolove, s obzirom da je dokazano da je postojao veći negativan učinak na žene. Ovaj bi aspekt inače ostao skriven i ne bi bio uzet u razmatranje. Ovi podaci se ne smiju ignorirati, a vlasti na svim nivoima mogu i treba da ovaj izazov pretvore u priliku tako što će osigurati da rodno odgovorne mjere na ciljan način budu uključene u oporavak.

PUT NAPRIJED: NAREDNE INICIJATIVE U VEZI S RODNO ODGOVORNIM BUDŽETIRANJEM U BiH

Regionalni program Finansiranje promjena u oblasti ravnopravnosti spolova u cilju transparentnijeg, inkluzivnijeg i odgovornijeg upravljanja na Zapadnom Balkanu, koji finansira Švedska agencija za međunarodni razvoj i saradnju (SIDA), provodi se u periodu od 2021. do 2024. godine u Albaniji, BiH, Srbiji, Sjevernoj Makedoniji i na Kosovu.¹¹

Opći cilj je osigurati da zemlje Zapadnog Balkana sistemski integriraju ravnopravnost spolova u svoje aktivnosti i da postanu transparentnije u svim fazama procesa izrade politika i budžetiranja na državnom i lokalnom nivou.

PROVEDBENI PRISTUP

Državni i entitetski nivo (Bosna i Hercegovina, FBiH i RS)

- Izgradnja kapaciteta projektnih partnera za primjenu rodno odgovornog budžetiranja s ciljem uključivanja principa ravnopravnosti spolova u upravljanje javnim finansijama.
- Izgradnja kapaciteta, pružanje tehničke podrške i praćenje zainteresiranih strana radi jačanja odgovornosti i transparentnosti budžetskih procesa, osiguravanja usklađenosti s potrebama i interesima žena i muškaraca.
- Doprinos jakim i funkcionalnim rodnim

mehanizmima radi osiguravanja sistematske integracije rodno odgovornog budžetiranja u budžetske procese.

- Pružanje podrške institucionalizaciji obuke o rodno odgovornom budžetiranju u agencijama za državnu službu BiH, FBiH i RS kako bi se osigurala održivost.
- Podrška inicijativama zagovaranja rodno odgovornih politika i budžeta.

Lokalni nivo

- Promoviranje rodno odgovornog budžetiranja kao alata koji jedinicama lokalne samouprave i općinama omogućava da prepoznaju vrijednost i potencijal za lokalni razvoj i inkluzivan rast kroz investiranje u rodno odgovoran lokalni program i usluge.

Nadzor

- Izgradnja kapaciteta institucija koje imaju nadzornu funkciju (uredi za reviziju i parlamenti) u cilju jačanja njihovih uloga pri osiguravanju odgovornosti i budžetskog praćenja sa rodnog aspekta.
- Podizanje svijesti medija o utjecaju budžeta na ravnopravnost spolova i dobrobit žena i muškaraca.
- Podizanje svijesti javnosti o finansijskim sredstvima za ravnopravnost spolova.

¹¹ Za UN Women, referenca na Kosovo shvata se u kontekstu Rezolucije Vijeća sigurnosti Ujedinjenih nacija 1244 (1999). Za Evropsku uniju ovim se nazivom ne dovode u pitanje stavovi o statusu, te je on u skladu s pomenutom rezolucijom i sa mišljenjem Međunarodnog suda pravde o proglašenju nezavisnosti Kosova.

PREPORUKE ZA DJELOVANJE

VLASTI

● Kontinuirana izgradnja kapaciteta, s fokusom na osoblje Ministarstva finansija i linijskih ministarstava u cilju analize rodnog utjecaja predloženih programa i odgovarajućeg povezivanja budžetskog ciklusa i obaveza vezanih za ravnopravnost spolova.

● Rješavanje nedostataka kapaciteta na sistemski način i kroz kontinuiranu tehničku pomoć radi osiguravanja da se programsko budžetiranje vrši na način koji odgovara potrebama žena i muškaraca.

● Novoplanirane alokacije budžetskih sredstava treba da budu transparentne i zasnovane na rodno osjetljivoj procjeni prioriteta koji će omogućiti efikasnu kombinaciju budžetskih i nebudžetskih resursa u periodu oporavka od pandemije. Ovo je posebno važno zbog planirane međunarodne pomoći, kao i zbog definiranja kriterija za pomoć poduzećima.

● Podrška institucionalizaciji obuke o rodno odgovornom budžetiranju kroz agencije za državnu službu BiH, FBiH i RS s ciljem osiguravanja održivosti.

● Vlasti na svim nivoima imaju obavezu da politike oporavka odražavaju njihovu opredijeljenost za postizanje rodne ravnopravnosti.

MEĐUNARODNA ZAJEDNICA

● Podsticanje vlasti na poštivanje državnih i međunarodnih obaveza vezanih za promociju ravnopravnosti spolova, što treba biti kriterij podobnosti za programe međunarodne saradnje o kojima se pregovara s vlastima Bosne i Hercegovine.

● Osiguravanje rodno osjetljive analize pitanja koja se istražuju i prikupljanje podataka raščlanjenih po spolu, s ciljem da se pruži podrška lokalnim vlastima da sistemski prate alokacije vezane za ravnopravnost spolova i da im se omogući korištenje tih podataka za donošenje budžetskih odluka. Ovaj izazov vezan za mjerenje utiče na brojne zemlje i zahtijeva podršku i saradnju s agencijama za statistiku radi otklanjanja nedostataka.

JEDINICE LOKALNE SAMOUPRAVE

Primjena rodno odgovornog budžetiranja kao alata za prepoznavanje vrijednosti i potencijala za lokalni razvoj i inkluzivan rast investiranjem u rodno odgovorne lokalne programe i usluge.

MEDIJI

Obavješćavanje javnosti o budžetskom kalendaru: planiranje, priprema i izvršenje na svim nivoima, uz istovremenu primjenu rodne perspektive.

Obavješćavanje javnosti o istraživanjima/izvještajima o utjecaju budžeta na ravnopravnost spolova i dobrobit žena i muškaraca.

Izvještavanje o radu domaćih i međunarodnih državnih organizacija i organizacija civilnog društva na inicijativama koje promoviraju ravnopravnost spolova i osnaživanje žena.

Podizanje svijesti javnosti o finansiranju koje ima za cilj da se postigne ravnopravnost spolova.

Foto: UN Women Bosna i Hercegovina